

IK DENK DAT HET LIEFDE WAS



KATHLEEN VEREECKEN

# Ik denk dat het liefde was

 | LANNOO

## Voor Bart

Derde druk  
ontwerp omslag: Studio Lannoo  
foto omslag: © Musée d'Orsay, photo RNM/Patrice Schmidt  
ISBN 978 90 209 8413 2  
[www.lannoo.com/kindenjeugd](http://www.lannoo.com/kindenjeugd)  
© Uitgeverij Lannoo nv, Tielst, 2009  
D/2009/45/390  
NUR 284

Dit boek kwam tot stand met steun van het Vlaams Fonds voor de Letteren en  
Stichting Fonds voor de Letteren



Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt  
door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook  
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

# Deel 1

*'Er is maar één goede manier om de onschuld van een kind te bewaren,  
dat is hem te omringen met mensen die hem respecteren en liefhebben.'*

Jean-Jacques Rousseau in *Emile, of over de opvoeding*



Zonder Méline had ik nooit geweten wat het betekent lief te hebben. Zij nam me in haar armen toen ik twee dagen oud was en liet me niet meer los tot ik negen was. Toen ging ze dood en liet me achter met een veel te zacht hart in een wereld die ik niet kende.

Ze had het beter niet gedaan, me liefhebben. Ze had me beter niet omhelsd en gezegd dat ik haar liever was dan haar echte broers. En dat ze me nooit, nooit, nooit zou verlaten. Ze had me de waarheid moeten vertellen, maar dat deed ze niet. Ze liet me geloven dat alles mooi en goed was en dat mensen als haar moeder zeldzaam waren. Ze had me de waarheid moeten vertellen, al was het maar om me te wapenen tegen alles wat me te wachten stond. Vooral daarom.

Ik heb klappen gekregen die mijn hart deden bloeden, en beetje bij beetje vormde zich een korst. De schoppen en de slagen die ik kreeg, duwden de deur naar mijn ziel steeds verder dicht. Maar de herinnering aan Méline stak er ongemerkt een voetje tussen, zodat er altijd een kier bleef waardoor bijtende kou of de kruidige lucht van een zomerdag naar binnen kon glijpen. Ik heb haar er beurte- lings om vervloekt en aanbeden.

Op een late decemberdag in 1746 werd ik samen met een stuk of tien andere pasgeborenen naar de Morvan gebracht. Vondelingen, achtergelaten in de kapel van het Hôtel-Dieu aan de oevers van de Seine in Parijs. Of als een pakketje in bewaring gegeven, tot later, als het weer goed zou gaan met de ouders. Het was een later dat er voor de meesten onder ons nooit zou komen. Toen de koetsier aankwam bij het huis van Annette Marcelot, mijn voedster, aan de rand van het gehucht Pierre-Perthuis, leefden drie van de pasgeborenen niet meer. Alle anderen zouden binnen het jaar sterven. Alleen ik bleef over.

Ik leefde en bleef leven, al heb ik later soms gewenst dat het anders zou zijn gelopen. Ik heb me lang afgevraagd of er een Hoger Plan was. Of ik misschien voorbestemd was voor grootse dingen. Maar het kan ook een gril van de natuur zijn geweest of een misplaatste grap van God, al moet ik bekennen dat ik Hem nooit verdacht heb van enig gevoel voor humor. Of misschien toch één keer: op het moment dat ik mijn naam kreeg. Iemand heeft het in zijn idiote hoofd gehaald me een naam te geven die even lachwekkend is als een koe met een strik in haar staart: Dieudonné. Ik was een geschenk, godbetert. Een godsgeschenk. Ooit zou ik erom kunnen lachen.

De lucht was dik en grijs die eerste dag en het was zo koud dat de stemmen van de mensen in een wolk gevangen werden. Tenminste, dat was hoe Méline het zich herinnerde. ‘Ik kon niet eens roepen,’ zei ze, ‘ik opende mijn mond en het geluid werd tegengehouden door de kou. Ik zei alleen maar “ah”. Toen werd mijn stem een wolk en verdween in de lucht.’

‘En je zei “ah” omdat je mij zag, voor het eerst’, vulde ik haar verhaal aan, want ze had het me al wel honderd keer verteld en nog steeds kon ik er niet genoeg van krijgen. Alles wat ik weet over die tijd, komt van Méline.

‘Je was heel klein en bleek,’ zei ze, ‘veel mooier dan die roodpaarse mormels die je soms ziet. En je huilde ook niet.’

De waarheid was dat ook ik nauwelijks leefde op dat moment en daardoor kwam ik bij Méline terecht, want Annette dacht dat zo’n bleek en stil kind weinig last zou geven. Ze brachten me naar binnen, spreidden een paardendeken open bij het vuur en probeerden me tot leven te wekken.

‘Ik ademde op je handen en voeten en wreef je zo hard en zacht als ik maar kon’, vertelde Méline, ‘en moeder druppelde wat melk



uit haar borst tussen je lippen. Maar je bewoog helemaal niet. En toen zei moeder dat je dood was.'

Maar Méline was met haar acht jaar koppiger dan een steenezel. Ze pakte me op, busselde me weer in, hield me tegen zich aan en wreef opnieuw zo hard en zacht als ze maar kon. Ze liep rondjes met me door het hele huis – en dat waren natuurlijk kleine rondjes want het huis stelde niet veel voor – wiegde me en zong. Tot ze haar vreugdekreet slaakte: 'Hij pist! Goddank, hij pist!'

Ik deed nog wel meer dan dat. Ik ademde, heel kort en snel, dronk een klein beetje van Annettes melk en scheet mijn hele luier vol. Zo vertelde Méline het graag en dan bloosde ze erbij.

In mijn luier vond ze een kaart met daarop het cijfer acht. Een kaart van mijn moeder wellicht, een herkenningsteken voor als ze me ooit terug zou willen vinden. Niemand begreep wat die acht betekende. Ik was niet op de achtste geboren, het was ook niet de achtste maand. Was ik het achtste kind misschien? Méline kon er uren over doorgaan, maar mij kon die acht nooit veel schelen. Het was helder en duidelijk: wie koos voor zo'n simpel en onbenullig teken, wilde me niet terugvinden. Iedereen, zelfs een ongeletterde, kon een acht vormen. En wie me niet wilde terugvinden, was het niet waard dat ik ooit naar haar op zoek zou gaan. Toch drukte Méline me elke keer weer op het hart dat ik de kaart bij me moest houden, dat ik ze nooit kwijt mocht raken. Ooit zou ik blij zijn dat ik naar haar geluisterd had, daar was ze zeker van.

Omdat de naam Dieudonné te lang was en omdat de jongere broertjes van Méline hem maar niet konden onthouden, noemde ze me Leon. Ik had het overleefd, dus ik moest wel zo sterk als een leeuw zijn. Maar hoe sterk ik ook was, ik huilde veel en Annette vloekte dat horen en zien iedereen verging. In ruil voor de vergoeding die ze kreeg uit Parijs, wilde ze zo'n schreeuwlelijk wel in leven proberen te houden, maar niet meer dan dat. Toen ik op een keer tegen-

spartelde tijdens het drinken, werd ze woest en keilde me zo hard mijn ledikantje in dat mijn adem stakte. Gelukkig was er Méline, die me oppakte en suste, die me wiegde en goed voor me was, terwijl Annette tierde: ‘Dat secreet zorgt ervoor dat ik straks zonder melk zit! Hij maakt me gek, hij drinkt niet genoeg! Wat moet ik doen zonder melk? Wat moeten we doen zonder dat geld?’ En samen met mij suste Méline ook haar moeder en gaf haar zachte klappes op haar rug en zei dat het allemaal goed zou komen. Zonder haar had ik mijn eerste jaren nooit overleefd.

Er was ook iemand die me met hart en ziel haatte, vanaf de eerste dag. Zijn naam was Gréville. Net als ik was hij ooit als vondeling bij de Marcelots terechtgekomen. Annette had hem gevoed en was hem jarenlang blijven voeden, want de vondelingen die na hem kwamen gingen telkens heel snel dood. Omdat haar borsten melk moesten blijven maken, voedde Annette hem tot hij ruim zeven was. En toen kwam ik en was er voor hem geen plaats en geen melk meer, zeker toen ik eenmaal de smaak te pakken kreeg van moedermelk. Hij jengelde en klampte zich aan Annette vast, maar ze duwde hem hardhandig weg en legde mij aan. Als ik het zo vertel voel ik bijna medelijden, maar als ik denk aan wat er later allemaal gebeurd is, kan ik alleen maar afschuw voelen bij het horen van zijn naam. Ik herinner me niets van hem, van hoe hij toen was. Ik was veel te klein. Van Méline wist ik dat hij haar vader, Henri, moest helpen bij het houthakken, maar dat hield hij niet lang vol. Hij liep weg. Waar naartoe wist niemand. Hij werd niet gemist en Henri deed wat hij altijd al gedaan had: zwijgen en zich schikken in wat hij als onvermijdelijk beschouwde. In zwijgen was hij goed, beter dan alle anderen. Hij zweeg met zoveel overtuiging dat hij bijna onzichtbaar werd. Ik heb weinig herinneringen aan hem, maar ze zijn scherp als zandkorrels onder een regendruppel.

Gréville was heel anders dan ik, vertelde Méline. Van hem had ze nooit kunnen houden.

Een stramme zuigeling die zich stijf als een plank hield en zich afkeerde van wie hem oppakte, terwijl ik me warm en gewillig plooidde naar de vorm van haar lichaam. Een stug kind dat nooit lachte en geen vragen stelde, alsof hij alles wat hij moest weten al wist, terwijl ik een onstilbare dorst naar kennis had en me gretig laafde aan de verhalen van Méline, ook al waren het soms niet meer dan roddels. Een afstandelijk en lelijk kind met grote uitpuilende ogen, een gezicht spits als dat van een veldmuis en een terugwijkende kin die zonder enige welving overging in zijn hals. Een kind dat nog afstandelijker en lelijker werd omdat niemand de moeite nam hem ondanks zijn stijve onwilligheid eens vast te pakken, zodat hij heel misschien een beetje zou ontdooien. Niemand nam de moeite door de harde korst heen te komen, alsof ze allemaal bang waren dat er onder die korst alleen maar meer korst zou zitten of – en dat was misschien nog erger – niets dan leegte.

Ik was, in tegenstelling tot Gréville, niet lelijk. Niet bepaald een cherubijn – gelukkig maar, ik heb nooit begrepen wat men mooi vindt aan kinderen die meer op biggen dan op mensen lijken – maar ik heb wel ogen die op slag de blik vangen van iedereen die ik ontmoet. Dat verzin ik niet. Dat vond Méline en dat hebben velen na haar gevonden.

‘Je hebt zigeunerogen,’ zei Méline ooit, ‘heel donker en een beetje gevaarlijk.’ En toen hield ze haar hoofd schuin en kneep haar ogen tot spleetjes, alsof ze diep nadacht. ‘Ik zou gekverliefd op je kunnen worden’, voegde ze eraan toe en het duizelde me toen ze dat zei, ook al was ik nog maar een kind. ‘Maar dat zal ik natuurlijk nooit écht worden, want je bent zoveel jonger dan ik. Je bent gewoon mijn liefste broer en dat is veel beter.’

De teleurstelling trok het bloed uit mijn hoofd zo snel weg dat het bijna pijn deed. Ik was het niet met haar eens, ik was het hele-

maal niet met haar eens. Ik wilde dat ik zoveel meer voor haar kon zijn dan haar liefste broer, al had Gréville niet eens dat geluk gehad. Gréville, die ik niet gekend had en die zoveel van me verschilde. Gréville, die ondanks de verschillen iets wezenlijks met mij gemeen had, want we waren meer dan lotgenoten. We waren overlevers.

Het huis waarin we woonden leek meer op een hut dan op een huis. Alle kinderen sliepen in de woonkamer, die ook keuken en atelier was. Annette en Henri hadden een aparte slaapkamer, al had die meer weg van een kast. Er kon alleen maar een bed in. Waarom ze apart sliepen, wist ik niet, want door de kieren in het hout klonk het gesnurk van Henri even hard als wanneer hij bij ons zou liggen. En soms hoorden we Annette bang roepen, met korte kreetjes die bijna fluisterend begonnen en geleidelijk aan iets luider werden, maar gelukkig duurde dat nooit lang.

‘Moet je haar niet helpen?’ vroeg ik op een nacht aan Méline. Ik lag zoals altijd warm tegen haar aan, met mijn hoofd in haar oksel.

Méline lachte zachtjes.

‘Ik meen het, hoor’, fluisterde ik. ‘Ze heeft een boze droom en ik vind het akelig als ze zo gilt.’

Méline zweeg even en klopte toen zachtjes met haar hand op mijn rug. ‘Ze heeft geen hulp nodig, Leon, echt niet’, zei ze.

‘Wat is er dan aan de hand?’

‘Ze hebben het gewoon fijn samen, zoals alleen een man en een vrouw het fijn kunnen hebben.’

Ik zweeg en draaide mijn hoofd een beetje naar haar toe, waardoor ik met mijn neus in haar oksel prikte. Haar zurige, dierlijke geur benam me de adem en ik kuchte. Ze giechelde ingehouden. ‘Pas op, je kietelt me.’

‘Nee, jij kietelt mij’, zei ik, want haar oksels waren niet langer de oksels van een kind en de haartjes streken plagerig over mijn neus. ‘En ik geloof niet dat ze het fijn hebben samen. Ik zie ze nooit samen lachen of praten.’

Méline zuchtte. Het vuur gloeide na en in het flauwe, rode schijnsel zag ik hoe ze haar neusgaten sperde en haar mond dichttrok tot een stropje.

‘Heb je de beer nog nooit op de zeug zien kruipen?’ vroeg ze. ‘Of Duc op de teef van Victor?’ Duc was onze hond en ik had hem inderdaad al vreemde dingen zien doen met de hond van onze naaste burens aan de andere kant van de rivier. Het leek alsof hij op haar rug had willen springen, maar halverwege was blijven steken en haar met schokkend achterlijf voor zich uit duwde. Met mijn been had hij het ook al eens gedaan. Ik knikte en Méline knelde mijn hoofd zo hard tussen haar arm en haar borst, dat ik geen lucht meer kreeg: ‘Je kietelt me wéér.’

Op dat moment stokte de stem van Annette even en mondde uit in een zucht van opluchting.

‘Doen ze dát?’ vroeg ik, naar adem happend, en ik probeerde me heel hard níét voor te stellen hoe Annette op handen en knieën zat, terwijl Henri haar schokkend naar voren duwde, maar het beeld bleef koppig in mijn hoofd hangen. Hoe harder ik er niet aan wilde denken, hoe harder ik eraan dacht.

‘Bah,’ zei ik sidderend en schudde mijn hoofd, ‘en je zei nog wel dat ze het fijn hadden zoals alleen man en vrouw het samen fijn kunnen hebben, maar ze doen hetzelfde als varkens en honden.’

Méline snoof en porde me in mijn zij. ‘En toch vinden ze het fijn.’  
‘Je liegt.’

‘Ik lieg nooit tegen je’, besloot ze de discussie en ik sprak haar niet langer tegen, want ze had gelijk. Ik had haar nog nooit op een leugen betrappt. Niet tegen mij. Toen nog niet.

Als het aan Annette had gelegen, dan was ik al vroeg weer weggestuurd. Na mij kwamen er nog zes vondelingen. Twee ervan bleven leven en dat was beter dan de Marcelots ooit hadden meegemaakt. Tot overmaat van ramp kreeg Annette er ook nog eens een eigen kind bij. Vanaf dat moment was ik niets meer dan een mond te veel om te voeden.

‘Leon moet weg’, zei ze op een avond.

Ze dacht dat ik al sliep, maar ik was klaarwakker. Ik lag met mijn rug naar haar toe en hield mijn ogen stijf dicht. Mijn hart bonkte in mijn keel en ik probeerde mijn veel te snelle ademhaling in toom te houden. Het vuur schroeide mijn rug en ik was voor een keer blij dat Méline niet naast me lag. Er was veel verstelwerk te doen en ze zat naast Annette met een stapel grote en kleine broeken tussen hen in.

‘Leon blijft hier’, klonk haar stem, mat en koppig.

Er volgde een droge klap, vlees op vlees. Ik vermoedde dat Annette haar een oorveeg had gegeven. Het bleef een hele tijd stil en ik hoorde alleen maar het knetteren van het vuur en het zachte schuren van dik garen dat door jute heen getrokken werd. Henri was in de stal bij de zeug die moest werpen. Ik had hem eerder die dag gevraagd of ik erbij mocht blijven, maar hij dacht dat het te lang zou duren en had me naar bed gestuurd.

‘Hij gaat er heus niet aan dood’, zei Annette. En toen zachter: ‘Hij overleeft het, net zoals ik het overleefd heb.’

Méline antwoordde niet, maar ik voelde haar verbazing.

‘Hij is al te lang gebleven.’ Dat was Annette weer. ‘En hij eet te veel. Het wordt tijd dat hij naar Auxerre of Parijs gaat en ergens in de leer gaat.’

‘Dat hebt u me nooit verteld’, zei Méline en ik begreep dat ze het niet over Parijs of Auxerre had.

‘Ik ben niet zo’n kletskaus als jij.’

‘Maar iets als dit.’

‘Dit is het verhaal van zoveel mensen in de Morvan. En het is een erg kort verhaal: er was eens een vondeling die een voedster kreeg, overleefde, groot werd en de wereld in trok. Zo ging het bij mij, zo zal het bij hem gaan. De rest is kletsboek.’

Ik kon mijn ogen niet langer dichthouden. Ik staaarde ontzet naar de muur van onze hut en wist niet wat me het meest schokte: dat ik mijn lot met Annette deelde of dat ze mij weg wilde hebben. Of dat

ze me weg wilde hebben, terwijl ze wist hoe hard dat was. Ik wist niet goed of ik haar slecht of gek vond. Ik begreep helemaal niets van haar.

‘Hij kan op het land werken of vader helpen bij het houthakken’, zei Méline na een stilte.

Annette lachte schamper. ‘Net als Gréville, ja. Hoe lang zou hij dat volhouden, denk je? Hij is te jong en te tender om op het land te werken.’

‘Hij kan mij helpen’, zei Méline.

‘Hij zit in zijn nutteloze jaren: te oud voor de borst en te jong voor het echte werk.’

Annettes stem klonk nu luider. Ik kreunde en bewoog even.

‘Dus kan hij ook niet in de leer gaan’, fluisterde Méline. ‘Hij kan mij helpen met de beesten. Hij kan hout sprokkelen, meegaan naar de markt in Vézelay en eieren verkopen. Hij kan met me mee als ik de was doe voor het kasteeltje.’

‘Hij kost meer dan hij opbrengt’, onderbrak Annette haar.

‘Hij blijft’, zei Méline kort.

Weer vlees op vlees, maar de klank was anders dan daarnet. Ik draaide me zo geruisloos mogelijk om en zag hoe Méline de pols van haar moeder in bedwang hield. ‘Sla me maar zoveel u wilt,’ zei ze ingehouden, ‘maar Leon blijft hier.’

Ik zei het al, ze was koppiger dan een steenezel.

Annette rukte haar arm los en gooide daarbij de naaikist om. Twee borelingen begonnen te huilen. De vondeling hoog en met een trillertje in de keel, waar ik altijd om moest lachen, Annettes eigen kind effen en schel. Annette vloekte binnensmonds en haalde het schelle kind uit zijn ledikantje, waarna ze haar lijfje begon los te knopen. Méline probeerde het kind met het trillertje in de keel te sussen en keek tersluiks naar mij. Ze knipoogde en keek samen-zweerderig, maar ze glimlachte niet. Ik kneep mijn ogen vastbera-den samen in een poging even samen-zweerderig terug te kijken,